

Stockholm 2021-09-05

Publicistklubben ber härmed att få lämna synpunkter på *Ett förbud mot rasistiska organisationer. (SOU 2021:27)*

Robert Aschberg
ordförande

Vår referens:
Nils Funcke
[nils.funcke@gmail.com](mailto:nil.funcke@gmail.com)
072 - 563 38 64

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM
Ju.L5@regeringskansliet.se
Ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande över SOU 2021:27, Ju2021/01818

PK har sedan 1874 verkat för en vid tryck- och yttrandefrihet. En av de grundläggande fri- och rättigheter, som tillsammans med bland annat föreningsfriheten utgör en förutsättning för den fria åsiktsbildningen.

Inledningsvis

Rasismen i alla dess former drabbar enskilda genom att utså rädsla, regelrätta trakasserier och ytterst våldshandlingar. Den skapar rädsla hos grupper av personer med samma etniska bakgrund eller liknande tillhörighet och riskerar att begränsa enskildas möjligheter att utöva sina medborgerliga rättigheter.

Bakgrund

Under de senaste åren har regeringen i takt med ökningen av terrorattacker och att rasistiska organisationer fått uppmärksamhet i massmedia vidgat det kriminaliserade området, infört nya hemliga tvångsmedel och skärpt straffen i snabb takt.

Förslagen har genomförts inom utrymme som grundlagen medger. När det gäller bekämpningen av terrorism har utöver rena terroraktioner även vissa gärningar som ”är ägnade att främja, stärka eller understödja en terroristorganisation” straffbelagts. Enligt ett förslag från 2020 års grundlagskommitté ska grundlagen öppnas så att det blir möjligt att i lag förbjuda ”sammanslutningar som ägnar sig åt eller understödjer terrorism”. En öppning som regeringen avser att utnyttja.

När det gäller rasistiska organisationer har möjligheten att förbjuda själva organisationerna diskuterats åtskilliga gånger ända sedan slutet av andra världskriget. Även frågan om att förbjuda rasistiska symboler har diskuterats och utretts utan att det lett till någon lagstiftning. Nu finns ett utredningsförslag som i praktiken om än inte formellt skulle innebära ett förbud även för rasistiska organisationer. Vi vill redan här inledningsvis framhålla att vi anser att förslaget bör avvisas.

Konstitutionell grund

Förändringar som omöjliggör eller inskränker enskildas möjlighet ”att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften” som föreningsfriheten är formulerad i regeringsformen måste ses i ett sammanhang. Tillsammans med de övriga i regeringsformen uppräknade opinionsfriheterna: yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet och religionsfrihet utgör föreningsfriheten en viktig del för att upprätthålla den fria åsiktsbildningen som ligger till grund för det svenska statskicket.

Opinionsfriheterna förutsätter och förstärker varandra. Försvagas en förlorar de övriga i styrka.

Grundlagen begränsar därför lagstiftarens möjligheter att inskränka rättigheterna. Inskränkningar ska vara proportionerliga, godtagbara i ett demokratiskt samhälle och inte sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Därtill gäller att lagarna ska vara förutsebara, inte sträcka sig längre än för att uppnå syftet med dem och vara effektiva.

När det gäller föreningsfriheten får den enligt RF begränsas ”endast när det gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande”. Det är denna öppning i grundlag som Kommittén om förbud mot rasistiska organisationer (SOU 2021:27) anser kan användas för att om än inte på ”pappret” så i praktiken förbjuda rasistiska organisationer.

Utrednings förslag om förbud för rasistiska organisationer

I flera andra länder bland annat Finland kan en domstol formellt upplösa en rasistisk organisation. Kommitténs majoritet avvisar införandet av en upplösningsbestämmelse men inom kommittén har det trots allt utarbetats en ”upplösningslagstiftning” om regeringen önskar komplettera de straffrättsliga reglerna med en upplösningsbestämmelse.

I förslaget till lagtext definieras en rasistisk organisation som ”en sammanslutning av personer som genom brottslighet förföljer en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller ras”.

Istället för en ren upplösningsbestämmelse föreslår kommittén att ”den som deltar i en rasistisk organisations verksamhet som är ägnat att främja, stärka eller understödja organisationen” ska kunna dömas till fängelse i upp till två år. Det gäller också den som bildar en sådan organisation. Även den som inte är ”medlem” men lämnar stöd till organisationen som ”främjar, stärker eller understödjer en rasistisk organisation”, t.ex. genom att ge bidrag eller upplåta lokaler, ska kunna dömas för ”stöd åt organiserad rasism” till fängelse i högst två år. Straffundantag ges om deltagandet eller stödet ” varit obetydligt” eller anses som ”ringa”.

En rak upplösningsbestämmelse och en kriminalisering av deltagande och stöd ska enligt kommittén ses som ”två förbudsmodeller” och skriver att ”straffansvaret för organiserad rasism är helt klart en begränsning av den grundlagsskyddade föreningsfriheten”.

Kommittén föreslår sådana begränsningar för enskilda gärningar att det i praktiken blir omöjligt för en rasistisk organisation att existera. Tanken är som kommitténs ordförande, justitierådet Dag Mattsson, uttryckt det att organisationer ska ”vittrar sönder”.

Kommittén framhåller att dess förslag ska ses som en komplettering ”till den i många avseenden väl täckande straffrättsliga lagstiftningen på området” och ”utgöra en markering från samhället”.

Förhållandet till yttrandefrihetsgrundlagarna

Det har inte ingått i kommitténs uppdrag att föreslå förändringar i grundlag.

Eftersom deltagande och stöd till rasistiska organisationer inte utgör ett brott enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen kan straffansvar inte utkrävas för främjande av rasistiska organisationer när det sker i grundlagsskyddade medier, t.ex. tryckta skrifter.

Kommittén påtalar att detta får ”vissa konsekvenser för effektiviteten i lagstiftningen” vilket ”behöver uppmärksammas i den vidare beredningen i justitiedepartementet”.

Publicistklubbens slutsatser

Det har i åtskilliga utredningar och även utslag i Högsta Domstolen, Justitiekanslern med flera poängterats att fri- och rättighetsskyddet vilar på grundsynen att även ”anti-demokratiska idéer och åskådningar omfattas av skyddet”. Detta måste få genomslag även när det gäller föreningsfriheten och demonstrationsfriheten. Lagstiftaren måste visa stor återhållsamhet vid begränsningar som berör i synnerhet politiska värderingar och slår mot partier som även kandiderar till Sveriges Riksdag.

Det förslag som nu är föremål för remiss innebär långtgående inskränkningar i opinionsfriheten. Vi väljer att nedan rubrikmässigt ta upp våra slutsatser.

Dagens straffbestämmelser

Det bör framhållas att samhället har långtgående möjligheter att lagföra personer som begår de brott som kommittén nämner. Det gäller allt från klotter och yttranden som utgör hets mot folkgrupp till våldsdåd mot enskilda och skadegörelse på byggnader och egendom. Till det kommer att det finns bestämmelser som innebär straffskärpning när det handlar om brott som har rasistiska motiv.

Grundläggande för straffrätten är att det är enskilda som ställs till ansvar inte organisationer. Förslaget innebär att även personer som av politiska skäl ansluter sig till en rörelse efter som de delar de ideologiska motiven kan straffas även om de inte utför någon mer aktiv handling. Det kan inte ses som något annat än att man kriminaliserar politiska åsikter.

Försvaret av andras rätt

Det förtjänar att framhållas att direkta eller latent hot från olika grupperingar oavsett om det handlar om kriminella gäng, islamistiska grupperingar eller rasistiska och nazistiska partier har en själv censurerande effekt på enskilda och då kanske främst opinionsbildare och journalister. Man kan uttrycka det som att bara organisationernas existens innebär att andras möjligheter, benägenhet, att utnyttja sina rättigheter minskar.

Lösningen på detta problem är inte att förbjuda organisationerna, sannolikt skulle hoten trots det kvarstå. Det handlar istället om rättsväsendet och främst polisen tar hot mot enskilda på största allvar och ser till att beivra bland annat hot och trakasserier. Det har enligt vår uppfattning under senare år skett en prioritering från polisen mot handlingar som utgör ett hot mot opinionsfriheterna. Här kan mer göras och den lagstiftning som krävs finns enligt vår uppfattning på plats.

Förslagets effektivitet

Det kan starkt ifrågasättas om förslaget leder till att rasistiska organisationer förtvinar. De tar sig sannolikt andra uttryck. Kanske delas verksamheten upp en offentlig mer politiskt inriktad gren som ställer upp i val och en illegal gren med löst sammansatta celler som utför brottsliga gärningar. Och även om förslaget skulle innebära att organisationerna försvinner så försvinner inte ideologin eller individerna. Det har vi sett exempel på vid åtskilliga dåd med ideologiska motiv är att de utförs av ensamagerande som anammat en viss ideologi. Det gäller oavsett om de utförts av djurrättsaktivister, rasister eller islamister.

Förslagets signaleffekt

Det kan starkt ifrågasättas om förslaget tillför något utöver de straffrättsliga bestämmelser som redan finns. Förslaget får precis som kommittén antyder mest en symbolisk verkan, blir en signal från samhället, mot de företeelser man vill beivra. Att börja tumma på föreningsfriheten för att nå en signaleffekt är inte försvarligt. Signalerna är enligt vår uppfattning möjliga att framföra bland annat genom lagstiftning och opinionsbildning. Om gällande bestämmelser behöver förtydligas är det i så fall lämpligare att se över de gällande bestämmelserna än att vidta symbolåtgärder med tveksam effekt.

Det sluttande planet

Det finns alltid en risk att börjar man som utredningen själv beskriver det att förbjuda organisationer som den absoluta majoriteten av befolkningen finner ringa eller ingen sympati för är risken att det leder till att tankar om förbud för andra former av organisationer förbjuds.

Förhållandet till yttrandefrihetsgrundlagarna

Vi känner oro och djup olust inför den rekommendation som kommittén ger regeringen vad gäller förhållandet till yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen. Tanken på att införa nya brott i tryckfrihetsförordningens brottskatalog bör avisas tydligt i en eventuell kommande proposition. Det kan tyckas logiskt att hålla ihop lag och grundlag. Men att anpassa grundlagen till lagen är bakvänt. Sådana ”smittoeffekter” är mycket olyckliga då det kan leda till ändringar i grundlag som görs utan de överväganden som sådana ändringar kräver. Det ska också tilläggas att många av de brott som kommittén nämner är straffbara även när de begås i grundlagsskyddade medier, t.ex. hets mot folkgrupp, uppvigling och olaga hot.

Avsaknaden av ett försvarlighetsrekvisit

Det är en brist att förslaget inte innehåller ett rekvisit som kan göra de straffbara gärningarna försvarliga. Det är visserligen inte ovanligt men det förekommer att t.ex. journalister infiltrerar organisationer med avsikt att beskriva och avslöja deras verksamhet. För att ett sådant arbetssätt ska vara möjligt krävs att journalisten agerar på ett sätt som ”främjar, stärker och understödjer” verksamheten. Bara genom att delta begås en straffbar gärning. Det är möjligt att ett sådant uppsåt skulle innebära att gärningarna uppfattas som försvarliga men en tydlighet är på sin plats i lagtexten om regeringen väljer att gå vidare med förslaget. Att låta journalistiskt motiverade handlingar omfattas av undantaget för ”ringa” stöd framstår som pressat.

Publicistklubbens ståndpunkt

Som framgått ovan avvisar vi å det starkaste kommitténs förslag. Det bör inte ens i modifierad form bör ligga till grund för en lagstiftning som utgör ett långtgående ingrepp i en av opinionsfriheterna – föreningsfriheten.

Robert Aschberg
ordförande

Nils Funcke
föredragande